

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) เพื่อศึกษารูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) เพื่อนำเสนอภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีแนวคำถาม (Guideline) ว่างล่วงหน้า จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ๑๕ รูป/คน ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) มีคุณสมบัติของภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับ ทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership Theory) เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตามสามารถใช้วิสัยทัศน์นี้ให้เกิดความชัดเจนไปสู่การ ปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ตามเหล่านั้นสามารถทำงานให้บรรลุผลดียิ่งขึ้น โดยให้ความสำคัญแก่ผู้อื่นมากกว่า ตนเอง วางตนได้เหมาะสมจนเป็นที่ไว้วางใจแก่ผู้อื่น ช่วยเสริมสร้างจุดแข็งและลดจุดอ่อนของผู้ตาม และเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ในแต่ละประเด็น ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การ แนวคิดนี้จึงเข้าถึง ความจำเป็นที่ผู้นำจะต้องมีความเข้าใจ และสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับ ความต้องการและ แรงจูงใจของผู้ตาม ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ภาวะผู้นำเชิงปฏิรูปจึงมีอิทธิพล ต่อความสำเร็จขององค์การในยุคโลกาภิวัตน์นี้ ส่วนภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำและผู้บริหารทุกระดับ และการที่จะทำ ให้ตนเองเป็น ผู้นำที่มีความสามารถก็ต้องสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง อีกทั้งนิยามหรือ ความหมายของ ผู้นำและภาวะผู้นำมีอีกมากมายและแตกต่างกันไปตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละท่าน ซึ่งลักษณะ ของผู้นำในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรมราชา และลักษณะของ เทวราชา

๕.๑.๒ รูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) มีความเสียสละเป็นเบื้องต้น โดยเสียสละทั้ง ทุนทรัพย์เวลาและแรงกายประกอบด้วยอิทธิบาทธรรม เต็มใจพอใจเอาใจใส่โดยตรง ในการ บริหารงาน ทำตนให้เป็นแบบอย่าง สรรหาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพช่วยในการเผยแผ่ เนื่องจากการ เผยแผ่เป็น เรื่องที่สำคัญ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนนี้ต้องมีความรู้ความสามารถพอสมควร เพราะ มิฉะนั้น จะทำให้การเผยแผ่ผิดพลาดเกิดสัทธิธรรมปฏิรูปได้ การพัฒนาบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งในการ

เผยแผ่ เพราะเป็นการส่งเสริมการเผยแผ่ ยกกระตือรือร้นบุคลากรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้งานในด้านการเผยแผ่นี้ ต้องอาศัยผู้นำที่มีความเสียสละ รู้จักการวางแผน สรรหาบุคลากร รู้จักติดต่อประสานงาน รู้จักประยุกต์สถานการณ์กับสื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ใช้ในการเผยแผ่ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการเผยแผ่แบบบูรณาการ ที่ใช้ได้ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ

รูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ๑. สันตสนา สอนให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง เห็นความเป็นจริง ชนิดที่เข้าถึงเนื้อหาอย่างแท้จริงการสอนตามวิธีนี้ผู้สอนต้องเข้าใจวิธีใช้วาทศิลป์ อธิบายสิ่งที่ยากให้ง่าย โดยวิธีอุปมาอุปมัยเพราะบางสิ่งบางอย่างหากไม่ได้เปรียบเทียบ ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจได้ โดยเฉพาะที่เป็นวิชานามธรรมด้วยเหตุนี้บ่อยครั้งที่พระพุทธองค์ใช้วิธีบุคลาธิษฐาน (Personification) มีอยู่บ่อยครั้งที่เราไม่อาจอธิบายนามธรรมให้เข้าใจได้ เช่น อธิบายเรื่อง ความเค็ม เราไม่อาจอธิบายใช้คำพูดที่เข้าใจได้จนกว่าจะนำเกลือมาใส่ปาก เขาจึงรู้ว่า รสเค็ม เป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงเรียกว่า “ปัจจัยตั้ง” คือ รู้ได้เฉพาะตน มีเหตุและ ผลในตัว ๒. สมาทปนา สอนให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเกิดความเห็นคล้อยตาม คือ มีความเข้าใจ อย่างแจ่มแจ้งและเกิดความเห็นคล้อยตาม ตามที่ผู้สอนอธิบาย เช่น ในการสอนเรื่องความดี กฎแห่งกรรม ผู้ฟังจะเกิดความเห็นคล้อยตามประหนึ่งว่าถูกชักชวนให้มีการปฏิบัติตามที่ผู้สอนต้องการ ๓. สมุตเตชนา สอนให้เกิดความกล้า และความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหรือลงมือกระทำอย่างจริงจัง ตรงข้ามกับ ยิ่งสอนยิ่งเกิดความเบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน วิธีสอนแบบนี้ เป็นวิธีการเร่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดความหวัง มีกำลังใจ และความอุตสาหะในการประพฤติ ปฏิบัติตามเพราะเขากำลังเห็นผลรอคอยอยู่ข้างหน้า ๔. สัมปหังสนา สอนให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หรือผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน ร่าเริง สดใส มีความอยากรู้อยากเห็น อยากปฏิบัติทดลอง เพิ่มความยินดี วิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธี ดึงใจผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและผู้ฟังได้ดียิ่งขึ้น กำจัดความเบื่อหน่าย เพราะจิตของผู้ปฏิบัติและผู้ฟังมีความสนุกสนานเพลิดเพลินด้วย ความร่าเริงสดใส ในขณะที่ได้เรียนมีศิลปะในการใช้มือช่วย หรือ อุปกรณ์ประกอบการแสดง ด้วยวิธีวาทศิลป์ เป็นการเสริม บุคลิกภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจแจ่มแจ้ง ทะลุอุปสรรค ไม่สงสัย

๕.๑.๓ นำเสนอภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้ยึดหลักการสอนกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม หรือเรียก ว่าการสอนตามแนวทางของวิปัสสนากรรมฐาน ตลอดการกำหนดในอริยาบถต่างๆ มี การยืน การเดิน การนั่ง และการนอนพร้อมทั้งอริยาบถย่อย ต่างๆ อีกมากมาย ก็เป็นไปตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ได้ใช้เทคนิคและรูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยยึดหลักคำสอนจากพระไตรปิฎกและการสอนวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ โดยมีลักษณะเฉพาะในอริยาบถยืน คือให้ผู้ปฏิบัติกำหนดอริยาบถยืน โดยบริกรรมว่า “ยืนหนอ ๆ ๆ” ๕ ครั้ง กำหนดเป็นอนุโลม ปฏิโลม (กลับไป กลับมา) จากบน (ศีรษะ) ลงล่าง (เท้า) และจากล่างขึ้นบนสลับกัน ๕ ครั้งจึงก้าวเดิน ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการสอนวิปัสสนากรรมฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสำนักวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี ด้านการปฏิบัติคนเป็นแบบอย่างนั้น ท่านได้

ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น

๑. การศึกษาสงเคราะห์ ท่านได้สละทุนทรัพย์ส่วนตัวให้การสนับสนุนการศึกษา แจกทุนการศึกษาแก่เยาวชน และนิสิตนักศึกษา และสร้างอาคารเรียนให้กับโรงเรียนต่างๆ หลายโรงเรียนด้วยกัน

๒. สาธารณูปการ ท่านได้สร้างอาคารพระธรรมสิงหบุราจารย์ ตึกผู้ป่วยนอกให้กับ สาธารณสุขจังหวัดสิงห์บุรี และบำเพ็ญประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา เช่นเปิดอบรมหลักสูตรการ ปฏิบัติธรรม พร้อมทั้งให้สถานที่วัดเป็นที่ตั้งศูนย์พัฒนาจิตแก่ทางราชการ และยังสร้างสถานที่ปฏิบัติ ธรรมแห่งใหม่ เพื่อเป็นการสนองความต้องการของประชาชนผู้อยู่ห่างไกล เช่น ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวน เวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)

พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) เป็นผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership) ที่ สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตาม ซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์ กับผู้ตามในด้านความต้องการ (Needs) ความปรารถนา (Aspirations) ค่านิยม (Values) และควมยึด จริยธรรมสูงสุด คือ ความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคม ผู้นำลักษณะนี้มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลง ที่ตอบสนองความต้องการ และความจำเป็นอย่างแท้จริงของผู้ตาม เช่นจัดตั้งโครงการสู่ร่มกาสาว พัสตร์ระหว่างเทศกาลเข้าพรรษาแก่พระภิกษุที่บวชใหม่เพื่อเพิ่มความรู้ในพระธรรมคำสอนตามหลัก พระพุทธศาสนาที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่ง เพราะได้ดำเนินการใช้ภาวะผู้นำที่มีในตัวท่าน ผสมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา บริหารงานให้ เป็นไปตามกรอบงานอย่างถูกต้องและถูกวิธี โดยใช้ การสร้างความเชื่อมั่นให้กับบุคลากร ทำตนให้ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำคิดนำทำก่อนจะชวนผู้อื่น ใช้ความเป็นผู้นำชักจูงแนะนำ ประสานให้บุคลากรเกิดการร่วมมือกัน ประกอบกิจนั้นๆ ให้สำเร็จ ซึ่ง ถือว่าเป็นแนวทางที่ผู้บริหารงานทุกระดับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์การของ ตนได้ต่อไป

๕.๒.๒ รูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)

พระธรรมสิงหบุราจารย์ได้ยึดหลักการสอนกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม หรือเรียก ว่าการสอนตามแนวทางของวิปัสสนากรรมฐาน ตลอดการกำหนดใน อริยาบถต่างๆ มี การยืน การเดิน การนั่ง และการนอนพร้อมทั้งอริยาบถย่อย ต่างๆ อีกมากมาย ก็ เป็นไปตามแนวสติปัฏฐาน ๔

๑) ระเบียบในการเข้าปฏิบัติกรรมฐาน

ทางวัดอัมพวันจะแบ่งผู้เข้าปฏิบัติกรรมฐานออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ ผู้เข้าปฏิบัติมาเองโดยเป็นการส่วนบุคคล ไม่เกี่ยวข้องกับคณะสถาบัน หรือองค์กรใดๆ ในกลุ่มนี้จะแบ่งออกเป็น ๒ แบบ แบบที่ ๑ ปฏิบัติคราวละ ๓ วันมาวันศุกร์ไปกลับวันอาทิตย์ แบบที่ ๒ ปฏิบัติคราวละ ๗ วันมาวันโกนก็จะไปออกกรรมฐานในวันโกนถัดไป กลุ่มที่ ๒ ผู้ปฏิบัติจะมาในรูปแบบขององค์กร หรือสถาบัน หม่อมคณะสงฆ์ หลักสูตร ๙ วันบ้าง ๑๑ วันบ้าง กฎระเบียบอย่างนี้เป็นผลดีต่อผู้เข้าอบรมเป็นอย่างมากเพราะจะอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้สนใจในการปฏิบัติกรรมฐานตามระยะเวลาที่ตนสะดวก

๒) กฎระเบียบของสำนัก

ซึ่งเป็นกฎระเบียบที่ผู้เข้าอบรมกรรมฐาน จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ทางวัดจะวางกฎระเบียบนี้ให้เป็นกฎข้อบังคับปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะผู้เข้าปฏิบัติธรรมที่วัดอัมพวันมีจำนวนมาก ส่วนมากก็ตั้งใจมาปฏิบัติธรรมกันทุกคน แต่ก็มีบางคนมาโดยไม่ตั้งใจ อาจจะมีการทำความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่หมู่คณะได้ ทางวัดจึงต้องตั้งกฎระเบียบนี้ขึ้นมาเพื่อให้ปฏิบัติเป็นไปในแนวเดียวกันในส่วนเทคนิคและรูปแบบภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์นั้นพบว่าท่านมีเทคนิคและรูปแบบในการใช้สื่อต่างๆ ดังนี้

๓) หนังสือแนะนำวิธีการปฏิบัติกรรมฐาน

หนังสือนี้สำหรับใช้เป็นคู่มือศึกษาการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นหนังสือแนะนำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของสำนักวัดอัมพวัน ซึ่งสามารถแยกประเภทของหนังสือได้ดังนี้

ก. หนังสือคู่มือวิปัสสนาจารย์ เป็นหนังสือที่พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อถวายแก่พระภิกษุหรือฆราวาสที่เคยเข้า ปฏิบัติกรรมฐานในสำนักวัดอัมพวันจนชำนาญ มีความรู้ความสามารถปฏิบัติได้เองและช่วยแนะนำให้คนอื่นปฏิบัติตามได้ เนื้อหาสาระของหนังสือจะบอกรายละเอียดของขั้นตอนต่างๆ ก่อนที่จะให้ผู้ปฏิบัติกรรมฐานลงมือปฏิบัติ

ข. หนังสือคู่มือปฏิบัติกรรมฐานสำหรับคฤหัสถ์ เป็นหนังสือแนะนำการปฏิบัติกรรมฐาน หลังจากเคยปฏิบัติมาแล้ว ต้องการที่จะมาศึกษาเพิ่มเติมเมื่อมีโอกาส ก็จะแนะนำขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ เอาไว้เพื่อป้องกันความผิดพลาด โดยปกติแล้วที่สำนักวัดอัมพวันจะไม่อนุญาตให้ผู้ปฏิบัติอ่านหนังสือในระหว่างปฏิบัติกรรมฐาน เพราะจะทำให้การปฏิบัติธรรมล่าช้า ให้ปฏิบัติตามคำสั่งของอาจารย์ผู้สอนกรรมฐานอย่างเดียวในส่วนบุคคลลักษณะนั้น พระธรรมสิงหบุราจารย์ ท่านเป็นคนใจดี มีเมตตาต่อประชาชน และมีความห่วงใย ดูแลเอาใจใส่แก่ผู้ปฏิบัติธรรมทุกคนที่เข้าอบรม ทั้งในด้านที่อยู่อาศัยและอาหารรวมทั้งการปฏิบัติธรรม มีวาจาไพเราะ ใช้คำพูดที่ประกอบด้วยเหตุด้วยผลสั่งสอนประชาชน พร้อมทั้งมีปฏิภาณไหวพริบในการตอบปัญหาได้แจ่มแจ้งชัดเจน คือ ท่านอธิบายธรรมะชี้แจงแก่ประชาชนให้หายข้องใจได้^๑

^๑สัมภาษณ์.ส.ราศรี อินทวิชัย, ผู้อำนวยการพิเศษ, ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

ในส่วนรูปแบบของการบรรยายธรรมนั้น ได้พบวิธีการนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เช่น แสดงธรรมยึดหลักกฎแห่งกรรม มีลักษณะเป็นกันเองกับผู้ฟัง ผู้ฟังสามารถสอบถามข้อข้องใจได้ตลอดเวลา ใช้ภาษาพูดที่เข้าใจง่าย โดยมุ่งสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจมากกว่าที่จะแสดงยกยบาลีมาอ้างมากมาย ยกตัวอย่างประกอบการบรรยาย และบรรยายธรรมจากประสบการณ์จริง สามารถทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจนและนำไปปฏิบัติอันเป็นแนวทางแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ในส่วนหลักธรรมและคำสอน พระธรรมสิงหบุราจารย์ มีหลักการและวิธีการนำเสนอโดยเน้นเรื่องกฎแห่งกรรมและธรรมปฏิบัติ และหลักของการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว พร้อมทั้งหลักธรรมที่เป็นแก่นคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการเป็นต้น แต่สิ่งที่เน้นมากที่สุด คือ สติปัฏฐาน ๔

๕.๒.๓ นำเสนอภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโ))

ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ จิตฺตมโ)) ประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่ง เพราะได้ดำเนินการตามเทคนิคและรูปแบบการสื่อสารตามแนวพุทธ โดยได้นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เทป วีดีโอ หนังสือ และสื่อมวลชนอื่นๆ เข้ามาช่วย และตัวท่านเองก็มีกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความศรัทธา กล่าวหาญ เลื่อมใส เข้าใจ อยากฟังและนำไปปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นแบบอย่างต่อผู้เผยแผ่และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งยวดต่อพระพุทธศาสนาต่อไป^๒

ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นผู้นำเชิงพุทธที่ดีนั้น ต้องมีคุณสมบัติตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำที่มีความซื่อตรงเที่ยงตรง นำองค์การไปสู่ความสำเร็จด้วย แนวทางอันชอบธรรม จึงจะทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นและเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เพื่อที่จะนำสังคมไปสู่ เป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ หลักธรรมที่ผู้นำควรนำมาใช้ในการบริหารงานนั้น ได้แก่ ทศพิธราชธรรม, สังคหวัตถุ, พรหมวิหาร, สปัจริยธรรม, และหลักธรรมอื่น ๆ ที่ช่วยสนับสนุนภาวะผู้นำ และการบริหารงานตามกรอบของหลักธรรมมาภิบาล กล่าวโดยสรุป ผู้นำและภาวะผู้ตามแนวพุทธนั้น ได้แก่ บุคคลหรือการที่บุคคล พร้อม ด้วยคุณสมบัติหรืออุปนิสัยตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่เป็นผู้นำซึ่งผู้ตามรู้สึกเลื่อมใส ศรัทธาซึ่งเกิดจากปฏิบัติ หรือแนวทางปฏิบัติที่ผู้นำนั้นประพฤติปฏิบัติ ดังนั้นผู้นำตามแนวพุทธนั้น จึงต้องเป็นผู้นำที่สามารถนำได้ใน ๔ รูปแบบ คือ นำตน นำคน นำงาน และนำองค์การ นำตน คือ เป็นผู้นำที่สามารถนำตนเองให้รอดพ้นจากภัยพิบัติหรืออุปสรรคต่างๆ กล่าวคือเป็นผู้ที่สามารถ พึ่งพาตนเองได้ทำตนให้ถึงฝั่งแห่งความสำเร็จได้ อันเกิดจากการใช้คุณธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการเป็นผู้นำ นำคน คือ นอกจากจะสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วยังเป็นที่พึ่งพา อาศัยของผู้อื่นได้อีกด้วย เป็นที่เคารพนับถือศรัทธาของผู้อื่น เพราะเหตุที่มีคุณลักษณะตาม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพาเขาเหล่านั้นให้ประสบผลสำเร็จได้ด้วย นำงาน คือ เป็นผู้นำ ในกิจการงานต่างๆ จะเป็นผู้ที่ออกหน้าเสมอ ทำให้ผู้ตามรู้สึกว่

^๒สัมภาษณ์นายอนุรักษ์ เอื้อเฟื้อพันธ์, กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านพรหมบุรี หมู่ ๕, ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๘.

ไม่เดี๋ยวตาย มีความมั่นใจในการ ปฏิบัติกิจการนั้น ๆ ส่วนนางองค์การนั้น หมายถึง สามารถเป็นผู้นำ สูงสุดในองค์กร มี ความสามารถในการกำหนดนโยบายหรือทิศทางขององค์กรนั้นๆ และเป็นผู้มี ความสามารถในอัน ประสานทุกฝ่ายให้เกิดการร่วมมือกันด้วยฉันทะคือความพึงพอใจที่จะทำ แล้วนำ องค์กรนั้นๆ ไปสู่ ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการ

ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมโม) ประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่ง เพราะได้ดำเนินการใช้ภาวะผู้นำที่มีในตัวท่าน ผนวกกับหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา บริหารงานให้ เป็นไปตามกรอบงานอย่างถูกต้องและถูกวิธี โดยให้การสร้างความ เชื่อมั่นให้กับบุคลากร ทำตนให้ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำคิดนำมาก่อนจะชวนผู้อื่น ใช้ความเป็น ผู้นำชักจูงแนะนำ ประสานให้บุคลากรเกิดการร่วมมือกัน ประกอบกิจนั้นๆ ให้สำเร็จ ซึ่งถือว่าเป็น แนวทางที่ผู้บริหารงานทุกระดับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานในองค์กรของตนได้ ต่อไป

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมโม)” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรให้ผู้นำและบุคลากรในสถาบันการศึกษา หรือองค์กรต่างๆ ได้มีการศึกษา ชีวิตประวัติของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมโม) และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ อย่างสม่ำเสมอ

๒) ควรให้องค์กรที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาทุกแห่ง ได้มีการจัดประชุมสัมมนาทาง วิชาการ เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่าน จัดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอน วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในสถาบันและองค์กรต่างๆ

๓) รัฐบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา ควรสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร และให้ความร่วมมือมากขึ้นในการเผยแผ่วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ทั้งใน ประเทศ และต่างประเทศ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ผู้นำคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ควรจัดตั้งศูนย์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา สนับสนุน ให้มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และจัดอบรมถวายความรู้ให้แก่พระนัก เผยแผ่ เพื่อให้มีความรู้และ วิธีในการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ และเป็นการเปิดโอกาสให้แก่พระภิกษุ สามเณรได้แสดง ความสามารถของตน เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ควรมีการนำแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตมา ปรับปรุงให้เข้ากับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยไม่ขัดพระธรรมวินัย

๓) การพิจารณารางวัลสินน้ำใจหรือตำแหน่งหน้าที่ (สมณศักดิ์) ควรพิจารณาจากผล ปฏิบัติงานมิใช่เอนเอียงเข้าหาผลประโยชน์และพวกพ้องจนเกิดความอยุติธรรม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุรูปอื่นๆ

๒) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของ พระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ในด้านอื่นๆ เช่น ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น

๓) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ ภาวะผู้นำในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) กับผลสัมฤทธิ์ขององค์กรที่ได้มีการประยุกต์ใช้